

Kurucz György

„KEDVES HAZÁMFIAI, MOZDULNI KELL...”

Georgikoni peregrinatio oeconomica a 19. század elején

Corvina–Ráday Gyűjtemény, Bp. 2020. 303 oldal

A keszthelyi Georgikon alapítója, gróf Festetics György (1755–1819) fia, László (1785–1846) atyja hagyatékának átvételekor – köszönhetően széles műveltséget, magas fokú szaktudást, szellemi nyitottságot eredményező gondos neveltetésének – magától értetődőnek tartotta, hogy ne csak az anyagi javakat vegye át, hanem mindazokat a feladatokat, mindazt a szellemi örökséget is, melyet elődje az ország egyik legelőkelőbb arisztokratájaként és legműveltebb felvilágosult gondolkodójaként maga után hagyott. Az atyja nyomdokain járó örökös a kiemelkedő tudás és műveltség mellett kivételes felelősségtudattal és pedagógiai érzékkel is rendelkezett: úgy vélte, a Georgikon koncepciózus fejlesztéséhez hozzátartozik, hogy az ott alkalmazott tanárok szaktudását is gyarapítsa. A szakmai továbbképzés leghatékonyabb módja a külföldi tapasztalatszerzés volt: a céhes vándorlás és az egyetemi peregrináció sokszáz éves gyakorlata, majd a 18. század második felétől kibontakozó utazások, melyek a leendő uralkodók, az arisztokraták nevelésének részét képezték, és a művelt nemesi és polgári rétegek körében nemcsak egyfajta továbbképzést jelentettek, hanem tanulmányaik megkoronázását is, a 19. századra a továbblépés, a szakmai fejlődés elengedhetetlen stratégiai eszköztárának kialakulásához vezettek. Ily módon, amikor a Georgikon „gazdát cserélt”, az 1820-as évek elején az új patrónus öt éves szakmai tanulmányútra küldte két fiatal tanárát, Geric Pál orvosdoktor, aki a tanintézet igazgatója volt, és a kertészeti, borászati, szőlészeti ismereteket oktató Lehrmann Józsefet.

Kurucz György legújabb könyvében e két tudós-utazó tartalmas, gyakorlatilag egész Európát behálózó, hosszú tanulmányútját tárta föl a teljes fellelhető levéltári forrásanyag alapján. A tanárok levelezései, jelentései, útinaplói, az utazási instrukciók és az útvonaltervek egyedülálló forrásbázis képeznek nemcsak – a szerző megfogalmazása szerint – különleges művelődés-, gazdaság- és mentalitástörténeti értékük miatt, hanem mivel arra is rávilágítanak, hogy a két tanár továbbképzése rendkívül átgondolt és aprólékosan kidolgozott rendszer szerint zajlott. Ennek nemcsak a programot összeállító patrónus, hanem a két utazó is természetesen tudatában volt.

Kurucz György a lehető legátfogóbb megközelítésre törekedett, amikor a keszthelyi intézet szellemi hátterét, a korszak utazási kultúráját, valamint az utazások teljes hozadékát: a személyes és intézményes kapcsolatrendszereket, a tudományos, gazdálkodási, gyakorlati tapasztalatok széles tárházát a legújabb társadalomtörténeti, szociokulturális, mentalitástörténeti, gazdaság- és tudománytörténeti kutatómódszertannal tárta föl. Külön figyelmet érdemel a szerző alapos és széleskörű elméleti képzettsége, amely a kötet szakmai színvonalának egyik támpillére. Az iratanyag unikális volta ugyanis önmagában nem lett volna elégséges ahhoz, hogy ez a rendkívül jó stílusban megírt és szépirodalmi kvalitásokat is megcsillantó monográfia megszülethessen. A különleges forrásokat a téma európai szakirodalmának, a kor alapos ismeretének birtokában szólaltatta meg a szerző. A kötet elkészítésének másik pillére a kivételes alapossggal kiválóított képi forrásbázis, amely nemcsak szemléletes látványelemként kíséri a szöveget a kötetben, hanem szekunder forráscsoportként jelenik meg.

A kilenc fejezetből álló kötet szerkezetileg három nagy tematikus egységre osztható. Az első három fejezet – mintegy az utazást előkészítendő – a Georgikon szakmai közegét, a patrónust mutatja be és a recepciók szándékot, valamint az utazási instrukciók elemzését tartalmazza mindkét peregrinus számára. Ezt követően kerül sor a két utazó élményeinek tematikus csoportosítására és azok elemzésére az utazási naplók párhuzamos feltárásával. Ily módon az általuk szerzett élmények, tapasztalatok egyszerre két látószögből tárulnak fel. Végül az utolsó négy

fejezet tartalmazza a megértést segítő apparátust: a forrásokról és feldolgozásokról készített összeállítást, az illusztrációk és képek lelőhelyét, a mutatókat, valamint a köszönetnyilvánítást.

A szerző Geric és Lehmann utazását a korabeli európai utazási gyakorlatok mintázatainak figyelembevételével tárta föl, s megállapítja, hogy ezek sorában is különleges vállalkozásnak tekinthetők, hiszen nemcsak saját tudásukat és tapasztalataikat gyarapították – mintegy a maguk szórakozására és okulására –, hanem egy egész intézmény, a Georgia Augusta különleges tudáscentrumának részeseiként teljesítették küldetésüket. A két tanár majdnem harminc pontos, alpontokra osztott, a legapróbb részletekbe menő, tematizált instrukciót kapott, ami különleges, de nem egyedi eset, mert Keszthelyen a tanulmányutakra küldött hallgatók és a birtokigazgatással, értékesítéssel stb. megbízott tisztviselők útját a 19. század elejétől szinte minden esetben pontokba szedett írásos utasítás alapján szabályozták. Az instrukciók által előírt „technológiai utazás” – ahogy a korban nevezték – azonban nem szabott gátat az utazók „érzelmes utazásának”. A Geric Pál által meglátogatott 136 és a Lehrmann József által felkeresett 123 városban megvalósított szakmai program, az intézménylátogatások, az eszközbegyűjtés, a kapcsolatszerzés és a mindezt dokumentáló több ezer oldalas összefoglalók elkészítése a hosszú öt év alatt teret hagyott a természeti és az épített örökség, a legkülönfélébb társadalmi csoportokhoz tartozó kortársak szokásainak, hétköznapijaink, ünnepeik megismerésének is. Az utazók élményeiről a monográfia szintén részletesen beszámol.

A két utazó küldetése a kötet tanúsága szerint egyedülálló tudásbázist eredményezett: a Georgikon számára személyes és intézményes kapcsolatokat teremtett, bővítette a Georgikon tudástárának, könyvtárának, oktatási segédletei tárházának állományát és emelte annak színvonalát, így beváltotta Festetics László reményeit, igazolva elképzeléseinek realitását. Kurucz György munkájának küldetése pedig igazolta a szerző reményeit, mert e gyönyörű kiállítású, a legmagasabb igényeket kielégítő szakmai apparátussal (kiváló térképekkel, jegyzékekkel, mutatókkal, bibliográfiával) ellátott kötet a 18–19. századi művelődés- és gazdaságtörténet egyik alapvetése, új mérceként a korszakot és a témát kutató történészek számára.

Kincses Katalin Mária

Ernst Bruckmüller

ÖSTERREICHISCHE GESCHICHTE

Von der Urgeschichte bis zur Gegenwart

Böhlau Verlag, Wien–Köln–Weimar 2019. 692 oldal

Ernst Bruckmüller a Bécsi Egyetem professzora, az Osztrák Tudományos Akadémia rendes tagja, az Institut für Österreichkunde elnöke, számos, az osztrák történelem, a nemzeti identitás, a társadalom- és agrártörténet kérdéseivel, illetve a polgárság históriájával foglalkozó publikáció szerzője. Legújabb kötete Ausztria történetét a kora rézkorban élt hauslaubjochi embertől (közismert nevén Öztitől) egészen 2019 májusáig, Heinz-Christian Strache alkancellár, az Osztrák Szabadságpárt (FPÖ) elnökének és a teljes osztrák kormányának a bukásáig tárgyalja. Az ekképp csaknem 5300 évet átfogó *opus magnumot* 2019 decemberében mutatták be a *Hofburgban*.

A komplex alapanyagot egyetlen nagy elbeszéléssé formáló kötet egy szlovén felkérésre íródott osztrák nemzeti történet (Avstrijska zgodovina. Ljubljana 2017.) kibővített, a politika-, a társadalom-, gazdaság-, kultúr- és egyháztörténet számos aspektusával kiegészített változata, amely nem kívánja helyettesíteni a „klasszikus alapműveket”. Az utolsó ilyennek tekinthető